

навички емпатії, продуктивної взаємодії, вміння запобігати та вирішувати конфлікти супроводжується застосуванням операції контролю.

Література

1. Прохоренко Л. І. Психологія саморегуляції школярів із затримкою психічного розвитку. Чернівці : Букрек, 2016. 520 с.

2. Рібцун Ю. В. Подолання труднощів пізнавального розвитку дітей з особливими мовленнєвими потребами. К. : Видавець Цибульська В. О., 2025. 130 с. URL: <https://tinyurl.com/2647x9jq>

3. Рібцун Ю. В. Програма з корекційно-розвиткової роботи «Корекція розвитку» для 1–4 класів спеціальних закладів загальної середньої освіти для осіб з тяжкими порушеннями мовлення. К. : Видавець Цибульська В. О., 2024. 198 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743608/>

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-38>

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗНМ ІІ РІВНЯ ЗАСОБАМИ КАЗКОТЕРАПІЇ

Руденко Наталія Миколаївна

*кандидат психологічних наук,
доцент кафедри дошкільної педагогіки і психології
та спеціальної освіти імені проф. Т.І. Поніманської
Рівненський державний гуманітарний університету
м. Рівне, Україна*

Ковтонюк Аліна Іванівна

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Спілкування є однією з основних умов повноцінного і всебічного розвитку дитини, найважливішим чинником формування особистості та основним видом людської діяльності, спрямованим на самопізнання і самооцінку через і за допомогою оточуючого соціуму. Через його дефіцит діти не можуть повноцінно та ефективно розвивати свої соціальні навички, адекватно комунікувати з однолітками та дорослими.

Однією з найпоширеніших патологій психофізичного розвитку серед дітей дошкільного віку є загальне недорозвинення мовлення (ЗНМ), специфіка якого полягає в системному порушенні всіх сторін і форм мовлення. При цьому найсуттєвіші недоліки виявляються під час засвоєння і використання дітьми цієї категорії лексики та граматики рідної мови [5]. Загальне недорозвинення мовлення може спостерігатися при найбільш складних формах дитячої мовленнєвої патології: алалії, афазії, а також ринолалії, дизартрії – у тих випадках, коли виявляється одночасно недостатність словникового запасу, граматичної будови і фонетико-фонематичного розвитку [4].

При загальному недорозвиненні мовлення третього рівня у дітей дошкільного віку розвивається розуміння мовлення в межах сприймання, але виявляється незнання окремих слів і значень, змішування смислових значень слів, близьких за звучанням та ін. [1]. Діти із ЗНМ III рівня в процесі особистісної комунікації активно використовують елементарні прості речення. Побудова простих поширених, складних речень різних типів демонструє порушення не лише морфологічної системи мови, а й синтаксичної структури речення. Характерними залишаються грубі порушення як розуміння, так і відтворення висловлювань, зміна синтаксичної структури висловлювання при збереженості його змісту [3].

Казкотерапія є ефективним підходом до розвитку соціально-комунікативних навичок у дітей із загальним недорозвиненням мовлення. Казки викликають сильні емоційні реакції. Вони дозволяють зазирнути за межі повсякденного життя, у доступній формі досліджувати світ почуттів і переживань та подивитися на труднощі з боку, поставивши себе на місце тих чи інших персонажів. Включення казкотерапії в логопедичну роботу передбачає використання цілого арсеналу казок – народні казки, терапевтичні казки та історії [2].

З метою перевірити ефективність застосування засобів казкотерапії для розвитку комунікативних навичок у дітей із ЗНМ III рівня ми провели педагогічний експеримент. Результати констатувального етапу дослідження дали змогу отримати цілісне уявлення про рівень сформованості комунікативних навичок у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня. У ході застосування комплексу діагностичних методик було виявлено глибокі труднощі як у мовленнєвій, так і в соціально-комунікативній сфері. Всі обстежені діти продемонстрували низький рівень комунікативної компетентності, що виявлялося в обмеженості словникового запасу, труднощах формулювання висловлювань, зниженій мовленнєвій ініціативі та нерозвиненості діалогічного мовлення. Крім того, значна частина дітей не використовувала мовлення як засіб регуляції

поведінки, не зверталася по допомогу та не ініціювала контакт із до-рослими або однолітками.

Аналіз результатів методики на розвиток спілкування з одноліт-ками засвідчив, що діти із ЗНМ III рівня мають недостатньо сформовані навички соціальної взаємодії. Вони рідко виявляють інтерес до контактів із ровесниками, уникають спільних ігор, не ініціюють комунікативних дій і мають труднощі в розумінні емоцій-них станів інших. Це значною мірою знижує їхню здатність до адап-тації у груповому середовищі, сприяє соціальній ізоляції та відчу-женню.

Формувальний етап нашої дослідно-експериментальної роботи був присвячений впровадженню системи роботи з формування комуні-кативних навичок у дітей із ЗНМ III рівня засобами казкотерапії. Вказана робота проводилася з учасниками експериментальної групи. Ми розробили програму, у якій застосували наступні прийоми казкоте-рапії: переписування та дописування казок, програвання епізодів казки, обговорення поведінки та мотивів дій персонажа та ін. Дані прийоми дозволили здійснити процес утворення зв'язків між казко-вими подіями та поведінкою у реальному житті, процес активізації ресурсів, потенціалу особистості, зняття емоційної напруги, зміни життєвої позиції та поведінки дітей у процесі спілкування з іншими людьми.

Порівняльний аналіз результатів первинної та повторної діагнос-тики дітей експериментальної та контрольної груп засвідчив покращення комунікативної компетентності у частини дітей, зокрема – зростання з низького до середнього рівня за методикою виявлення комунікативної компетентності у 40% учасників. Це свідчить про активізацію мовленнєвої діяльності, збільшення словникового запасу, підвищення рівня діалогічної ініціативи та покращення здатності використовувати мовлення у повсякденних ситуаціях спілкування.

Найбільш виражений позитивний результат був зафіксований у сфері розвитку спілкування з однолітками: 70% дітей після проход-ження програми досягли високого рівня розвитку соціальних навичок, а 30% – середнього. Це вказує на суттєве зростання здатності до ініціювання контактів, дотримання правил гри, співпраці, адекват-ного реагування на емоційні сигнали та розвитку соціальної ініціативності. Такий результат підтверджує, що казкотерапія є ефек-тивним засобом не лише мовленнєвого, а й емоційно-соціального розвитку.

Разом з тим, виявлено, що лише 40% дітей досягли середнього рівня взаємодії у спільній діяльності, тоді як 60% залишаються на низькому рівні. Це свідчить про те, що хоча відбулися позитивні

зрушення в окремих аспектах комунікативної поведінки, значна частина дітей все ще має труднощі в соціальному плануванні, прийнятті ролей, довільному регулюванні поведінки та емоційно забарвленій комунікації. Вони потребують подальшої підтримки, індивідуалізованого супроводу та включення в структуровані форми групової взаємодії.

У цілому, результати дослідження підтверджують доцільність використання казкотерапії в корекційно-розвитковій роботі з дітьми із ЗНМ ІІІ рівня. Завдяки казковим образам, драматизації та інтерактивній участі в сюжетах у дітей формуються умови для безпечної комунікативної активності, розвитку мовлення, емоційного вираження та закріплення позитивного досвіду взаємодії з оточенням. Програма довела свою ефективність і має перспективу для подальшого удосконалення та впровадження у практику логопедичної та психолого-педагогічної підтримки дошкільників із порушеннями мовлення.

Література

1. Касілова Л. С. Корекційно розвивальна робота з дітьми із загальним недорозвитком мовлення. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 13. С. 50–60.
2. Куцин Е. К. Казкотерапія в естетичному становленні дитини з вадами мовленнєвого розвитку. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія : Педагогіка та психологія*. 2019. Вип. 2(2). С. 57–60.
3. Лактюшина Л. Т. Формування уявлень про слово у дітей дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. *Актуальні питання корекційної освіти* : зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2010. Вип. 1. С. 187–193.
4. Могильова Н. М. Загальне недорозвинення мовлення: теорія та перспективне планування корекційно-розвиткової роботи : навчальний посібник. Слов'янськ : Вид-во Б. І. Маторіна, 2019. 123 с.
5. Трофименко Л. І. Шляхи подолання загального недорозвитку мовлення у дітей дошкільного віку : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014. 104 с.